

En guidad bussresa till historiska platser i Kolbäck, Säby, Strömsholm, Borgåsund och Mölntorp torsdag 13 maj 2010

Borgby skans

Kolbäck & Säby
hembygdsförening

Herrevadsbro

År 1251 utkämpades här det omtalade slaget vid Herrevadsbro. En samling stormän, som kallades folkungar, gjorde uppror och samlade folk utomlands. Med en här av svenskar, danskar, norrmän och tyskar mötte folkungarna Birger Jarl i slaget vid Herrevadsbro. Jarlen fick upprorsmännen i sitt våld. Han lät avrätta ledarna och många av deras män.

Avrättningarna väckte stort uppseende och vållade stor ovilja mot Jarlen, men efter denna kraftmätning var det lugnt i Sverige ett kvartssekel.

Birger Jarl kunde därefter driva igenom vad han ville och stärka kungamakten. Slaget hade därför större betydelse än flertalet medeltida fältslag.

Kolbäcks Gästgivaregård

Det var först under 1600-talet som utbyggnaden av vägar med gästgiverier blev reglerad i stadgar och förordningar. Då bestämdes att tavernorna också skulle fungera som skjutsstationer. Den första gästgiveristadgan kom 1636.

Ansvariga för skjutshållet i Kolbäck var bönder i Kolbäck, Svedvi, Berg, Säby, Rytterne och Munktorp. Man skulle ha 12-15 hästar redo per dygn. 1845 bildades Kolbäcks Skjutsbolag och Gästgiverigård. Provryttare (försäljare) skjutsades till kunderna

1875 öppnas järnvägstrafik och resandet till häst avtog.

Kolbäcks skjutsförening, som var landets sista, upplöstes så sent som 1951.

Västmanlands Läns Centrala Verkstadsskola i Kolbäck

Central Verkstadsskola i Kolbäck startade sin verksamhet den 1 juli 1957 med två yrkesavdelningar, byggnadssnickare, värme- och sanitetsmontörer

I samband med kommunsammanslagningen 1971 inköpte Hallstahammars kommun Verkstadsskolan av Landstinget. Skolan blev en del av kommunens gymnasieskola och fick namnet Herrevadsskolan.

Kolbäcks Folkets Park

Gamla Kolbäcksparken låg i anslutning till Borgby skans och därmed i Säby socken. Parken flyttades några hundra meter väster ut till Kolbäcks kommun på mark köpt av Herrevads gård. Flytten skedde 1932/33.

Av den gamla serveringslokalen gjordes vaktmästarbostad på det nya området.

Borgby skans är från järnåldern alltså 400 – 1000-talet och ligger efter den gamla Eriksgatan.

Inre muren är 150 m. lång, 10 m bred och 2-3 m hög.

Yttre muren är 250 m lång, 3-6 m bred och 0,5 -1,5 m hög.

Man tror att här hade Birger Jarl sitt läger år 1251 vid slaget vid Herrevadsbro.

Borgbylokalen

Metodisterna på orten var i slutet av 1800-talet i behov av en lokal för sina möten och den 19 december 1885 fick Metodistförsamlingen lagfart på fastigheten.

I Borgbykapellet anordnade metodisterna sina möten och höll söndagsskola för barn. Detta fortgick till i slutet av 1920-talet, dock i avtagande omfattning.

Efter stor vända och många turer såldes slutligen fastigheten till Bondeförbundet (nuvarande Centern).

Mölntorps småskola

År 1889 byggdes med förenade krafter småskolan även innehållande en liten lägenhet till skolfröken.

Mölntorps Gård hade upplåtit mark och timret kom från en gammal militärbyggnad på Utnäs Löt.

Den 24 augusti 1890 tillträdde fröken Jenny Eriksson platsen som ordinarie lärarinna. Hon var då 20 år.

Inför pensioneringen lät hon och hennes två systrar Anna och Maria uppföra **Hemgården**, ett hus mitt emot skolan. Jenny gick bort 1961.

Skumpa

I början av 1920-talet, efter första världskriget, gick hela världen in i en djup lågkonjunktur, en depression. Fabriken i Mölntorp skonades inte. De arbetslösa fick nu gå ut i nödhjälpsarbete, vilket bestod i arbete på vägarna. Ett projekt var att förbättra vägen genom Harbacken nära Säby Gård. Ett annat var vid backen i Skumpa. Det gällde att reducera nivåskillnaderna i backarna, med hacka, spade, spett och skottkärria.

Lilla Säby

Enligt Kommunens översiktplan 2010 är Lilla Säby en av de mer intressanta gårdarna i socknen. De flesta ekonomibyggnaderna är uppförda omkring 1800 och har till stor del kvar sin ursprungliga form. Gården ger ett mycket ålderdomligt intryck och har stort kulturhistoriskt värde.

Säby gård

Säby Gård är en gammal släktgård. Den är ägd och brukad i sju generationer. Under ett 60-tal år, fram till 1950, fanns ett mejeri på gården med mesost som specialitet.

Säby kyrka

Säby kyrka torde vara byggd vid tiden omkring 1300. Säby sockenkommun bildades 1863 och förblev självständig till 1951 då Säby gick upp i Kolbäcks kommun. Från 1971 tillhör vi Hallstahammars kommun.

Säby hembygdsförening

Säby hembygdsförening bildades den 10 juni 1924. Initiativtagare var prästen Axel Ericsson samt några potentater och kommunpolitiker från Säby socken.

En pådrivande kraft var också en driftig yngling på 20 år som senare blev världsberömd operasångare.

Set Svanholm

Född den 2 september 1904

- * Studentexamen i Västerås 1922
- * Organist, kantor och folkskollärare i Säby 1923 - 1929
- * Debuterade på operascenen 1930
- * Gift 1936 med Ninni Högstedt
- * Stora framgångar på världsscenerna 1937 - 1956
- * Operachef 1956 - 1963
- * Dog 4 oktober, 1964

Dalstugan

Här bodde soldat Johan Albert Dahl född 9 maj 1869 i Säby Antagen 1887. Han blev sjukvårdssoldat.

Fattighuset Sjöhaga

Fattighuset uppfördes på 1820- talet.

Från husförhörslängd och fattigkassans protokoll kan utläsas att i Sjöhaga bodde upp till tio fattighjon. Där fanns flest änkor och någon enstaka karl. Men i fattighusmiljön fanns också barn och ungdomar.

Utnäs gård och löt

Utnäs är en av de äldsta byarna i Säby socken och finns omnämnd i skrifterna redan 1288.

Utnäs Löt (löt = lutande grässlätt) blev övernattningsplats för Livregementets grenadjärkår mellan 1780 och 1893.

Utnäs gård byggdes 1795 som bostad åt regementskommissarien, från 1815 som bostad åt fältkamreren

Remontdepå

1885 fick Strömsholm en remontdepå för att förse armén med inridna och inkörda hästar. Den verksamheten började avvecklas 1956.

Strömsholm

Strömsholm har sedan stormaktstiden (1611-1718) haft stor betydelse för den svenska hästaveln, då närmast för varmblodiga hästar.

Strömsholms slott

Strömsholms kungsgård byggdes 1556 på order av Gustaf Vasa. Karl X Gustav gav Nicodemus Tessin (1615-1681) i uppdrag att bygga slottet som stod färdigt 1681. Under 200 år levde en rad änkedrottningar där. Den första var Gustav Vasas änka Katarina Stenbock, som bodde där i 60 år. Inreddes först 1767-1775.

Strömsholms kanal

Strömsholms kanal som är Sveriges näst äldsta kanal. Den sträcker sig från Smedjebacken i södra Dalarna ner till Borgåsund. Kanalen följer Kolbäcksåns vattensystem och har en stigning på 100 meter under den 10 mil långa sträckan, från norr till söder. Enbart i Hallstahammar mäter nivåskillnaden 50 meter!

Mahognyvillan

Huset där Bed & Breakfast är inrymt timrades i Stockholm och flyttades 1813 till dess nuvarande plats.

Benämningen Mahognygrogg myntades också, en blandning av konjak och sockerdricka.

Borgåsund

Det första postkontoret i våra trakter låg i Borgåsund, Strömsholm. Det öppnades omkring 1703 men degraderades 1874 till postexpedition, för att 1877 bli poststation och stängdes slutligen 31/10 1967.

Strömsholms marketenteri

Markan är, sedan slutet av 1950-talet, inrymd i ett äldre hus vid Stallbacken. Huset byggdes på 1850-talet och har på övre planet fungerat som förläggning för arméns "malajer" och ridskolans civilanställda.

På nedre botten fanns läkarmottagning med sjuksal. För de långhåriga fanns där en frisersalong.

Stuteri

1621 anlades ett stuteri för att tillgodose de kungliga härarna med hästar till de ständiga krigen.

Hingstdepån

1871 avvecklades stuteriet och verksamheten övergick till hingstdepå för ett 80-tal hingstar.

1956 flyttades en del hingstar till Flyinge och hingstdepån lades ner.

Arméns rid- och körskola

1868 förlades arméns rid- och körskola till Strömsholm.

Den gynnade orten i över 100 år.

Ridskolan Strömsholm

Anläggningen inrymmer i dag fem ridhus och ett flertal utomhusbanor.

Högskoleutbildning till ridlärare.

Hästsportens Folkhögskola för blivande ridinstruktörer

Gymnasium för blivande tävlingsryttare

Djursjukhuset

Kapten Hans Gunnar Gabriel Wahlberg var initiativtagare till djursjukhuset 1964.

Westerqvarn

I över 500 år hade kvarnen, vid ett av vattenfallen i Mölntorp, varit ett näringsställe för mjölnaren och hans drängar. Kvarnstenarna drevs fram till 1915 med vattenkraft via en kanal från Kolbäcksån och under kvarnen. Kvarnverksamheten lades ner så sent som 1974.

Traktens entreprenör Sigward Eriksson köpte kvarnen och tillhörande sädesmagasin 1986.

Mölntorps fabriker / Intra

Mölntorps fabriker har anor från 1500-talet, då en spiksmedja låg på platsen. På 1870-talet startade knivtillverkning och idag tillverkas diskbänkar.

Mölntorps Gård

Mölntorps herrgård byggdes omkring 1600 och byggdes om 1806 och byggdes till 1860. Magasinsbyggnader, placerade som flyglar, och arrendatorsbostad tillkom på 1750-talet. Nuvarande stall-, ladugårds- och logbyggnader tillkom under 1800-talets senare del. I parken finns ett lusthus från omkring 1820.

Mer att läsa:

<http://www.kolbacksbygden.se/>

<http://www.vallbynet.nu/>

<http://www.hembygd.se/index.asp?lev=6511>

Sammanställt av Kurt Larsson

Kolbäck i maj 2010